

„Radruż – zespół cerkiewny”

Zespół cerkwi pw. św. Paraskewy w Radrużu jest jednym z najcenniejszych przestrzennych założeń cerkiewnych na terenie kraju. Założenie wyróżnia się wyjątkowymi wartościami jako ważne materialne świadectwo tradycji artystycznych Kościołów wschodnich na ziemiach Rzeczypospolitej.

Cerkiew, która zbudowana została prawdopodobnie na przełomie XVI i XVII wieku, zaliczana jest do najstarszych drewnianych świątyń obrządku wschodniego zachowanych na terenie Polski. Pomimo przebudowy z XVIII w., wynikającej prawdopodobnie z ewolucji rytu liturgicznego, posiada wysoki walor autentyzmu, a tym samym dużą wartość typologiczną jako ogniwo linii rozwojowej drewnianej architektury cerkiewnej.

Świątynia stanowi bezcenny przykład indywidualnych rozwiązań będących lokalną próbą adaptacji cech cerkwi murowanych. Powstała w konstrukcji zębowej, w układzie trójdzielnym, jest wybitnym dziełem w typie z czworoboczną kopułą nad nawą. Na tle obiektów sakralnych swego czasu wyróżnia się wyjątkową konstrukcją owej kopuły, bogactwem detalu architektonicznego oraz najwyższym poziomem wykonawstwa. Niewątpliwie jest dziełem profesjonalnego warsztatu ciesielskiego wywodzącego się z miejskich, cechowych tradycji budowlanych, wykorzystujących doświadczenia ciesielstwa późnogotyckiego Kościoła zachodniego.

Wyjątkowy jest również wystrój i wyposażenie wnętrza, na które składają się m.in. XVII-wieczna figuralno-ornamentalna polichromia na ścianie ikonostasowej oraz w sanktuarium, a także architektoniczny ikonostas z 58 ikonami (w części sygnowanymi) z XVII-XVIII w. i dwa osiemnastowieczne ołtarze boczne. Polichromię w Radrużu przypisuje się malarzom wywodzącym się z potylickiego ośrodka malarskiego, który rozwinął swą działalność w 1. poł. XVII w. Zabytki cerkiewnego malarstwa monumentalnego z tego czasu należą w Polsce do rzadkości, a dzieła malarskie przypisywane ośrodkowi potylickiemu uznane zostały przez badaczy za jedno z najciekawszych osiągnięć sztuki Kościoła wschodniego na pograniczu polsko-ruskim.

Założenie, malowniczo wkomponowane w otaczający krajobraz, jako jedno z nielicznych posiada zachowany w pełni murowany system ogrodzeniowy z bramami (1. poł. XIX w.) oraz kostnicą, tzw. domem diaka (2. poł. XIX w.), a także zachowaną w niezmiennym stanie drewnianą dzwonnice o unikalnej w skali kraju konstrukcji (prawdopodobnie 3. ćw. XVIII w.). Położone w jego bezpośrednim sąsiedztwie dwa dziewiętnastowieczne cmentarze parafialne, na których znajduje się kilkaset obiektów ludowej sztuki sepulkralnej, pochodzących z tzw. bruśnieńskiego ośrodka kamieniarskiego, stanowią naturalne dopełnienie dla historycznego, kulturowego i krajobrazowego otoczenia cerkwi.

Potwierdzeniem wyjątkowej uniwersalnej wartości cerkwi w Radrużu był wpis obiektu w 2013 r. na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, w ramach wpisu seryjnego *Drewnianych cerkwi w polskim i ukraińskim regionie Karpat*.

Opracowanie NID